

Aizanoi

Aizanoi, "Zeus" tapınağı, şehrin ana kutsal alanıdır. Kütahya şehir merkezine 58 kilometre uzaklıkta, Çavdarhisar ilçesinde bulunan antik kenttir. Etimolojik verilere göre kentin ismi Zeus'un kızı su perisi Erato ile Arkadya ulularından Kral Arkas'ın oğlundan gelmektedir. Bu tapınağın yapımına M.S. II. yüzyılın ikinci çeyreğinde, İmparator Hadrianus döneminde başlanmıştır. Bu tapınağın en önemli özelliği, altında tonozlarla örtülü bir başka mekanın olmasıdır. Bu, Anadolu'da Roma döneminde

pek alışılmamış bir uygulamadır ve bir benzerine henüz rastlanmamıştır. Aizanoi İkinci bir kent olarak Antik temeller üzerine kurulmuş olabilir miydi..! Fakat tapınağın önünde bulunan kadın büstü biçimli akroter, tapınağın yalnızca Zeus'a adanmış olmayabileceğini göstermektedir. Son dönem araştırmaları ise bu tapınağın hem Zeus'a hem de Kybele'ye adanmış olamayacağını ortaya koymuştur. Tapınağın güney kısmında, büyük bölümü Bizans döneminde tahrip edilmiş bir odeon bulunmaktadır.

Zeus tapınağı, alt katındaki tonozlu mekânıyla ayrıca dikkat çekicidir. Aizanoi yakındaki mermer ocaklarından getirilen malzeme ile inşa edilen ve monolit sütunların anıtsallığıyla hayranlık uyandıran tapınak pseudodipteros plan tipinde düzenlenmiştir ve 53x35 metre ölçülerinde bir podyum üstünde yükselir. Ön ve arka yüzde 8, yan cephelerde 15 adet ion sütunu ile çevrelenen tapınağın pronaos duvarlarında, yapım aşamasındaki problemler ve Hadrianus'un önerilerini anlatan Yunanca yazıtlar mevcuttur. İ.S. 92 yılında yapımı başlayıp Hadrianus Dönemi'nde inşası süren tapınak, prehistorik höyük üstüne kurularak

daha erken dönemlere ait çoğu bulgunun tahribine neden olmuştur. Aslında Aizanoi'da tarihsel süreçte yerleşim birimi olarak "görünürde" ilk tahrip ve müdahale İ.S. 1. yüzyıl'da tapınağın inşasıyla başlamıştır.

Antik kentteki araştırmalarımızda Dñnyanın en iyi korunmuş Zeus tapınağını gñrdñk, sanırım dñnyanın ilk òrnek olabileceği eserlere sahipti. Stadyum-Tiyatro kompleksi ve dñnyanın ilk borsa yapısı vardı. Bu borsa yapısı 1970 Gediz depreminde camiin yıkılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bunun dışında nekropoller, olimpiyat Őeref tribñn abidesi, 4 kñprñ da vardır, bunların ikisi hala kullanılmaktadır. Tahrip edilerek restore edilmiş olmasına rağmen hala dimdik ayakta.. Bunun dışında Meter Steunne alanı ve tñneli ònemli eserler arasında yer almaktadır. Bu kent avdarhisar ayı'nın her iki yakasında kurulmuştur. Gñney-gñneydođusundan Karaçay (Pankalos) akmaktadır. Ûzerinde Zeus Tapınağı olan hñyñk ise antik kentte; çayın 200 m batısındadır.

Tarihçe

Buradaki ilk kazılar 1926 yılında, ikinci harfiyat (Kurtarma kazıları) 1970 yılında başlatılmış ve arkeolojik buluntularda, Roma dñneminde ait tapınak ve çevresinde İlk Tunç ağı'na ait yerleşim yerine rastlanmıştır. Tapınağın kuzeyinde tiyatro ile stadyum bulunur. Bunların yapımına M.S. II. yñzyılda başlandığı ve çeşitli aralıklarla ùncñ yñzyıla kadar inşa edildiği bilinmektedir. Birbirine bitişik olarak yapılmış tiyatro ve stadyumun bugñn için

bilinen bir başka benzeri yoktur. Bugñn, tapınaktan tiyatro ve stadyuma gitmek için kullanılan yolun ùzerinde ise bir hamam kalıntıları yer almaktadır. Bu hamamın su ve ısıtma kanallarıyla mermer kaplamaları buldukları yerdedir.

Eski adı Penkalas olan Aizanoi antik kenti, Koca ay'ın iki yakasında kurulmuş olup, Roma dñneminde yñn, şarap ve tahıl ùretimi ile

zenginleşmiş , Erken Bizans dñneminde bir piskoposluk merkezi olmuştur. Milattan sonra yedinci yñzyılda Şehrin ònemi giderek azalmıştır. Tapınağın bulunduğu alan, Orta ađ'da bir hisara dñnñřtñrñlmñř, Selçuklular zamanında buraya yerleşen avdar Tatarları, gñnñmñzde buranın "avdarhisar" olarak adlandırılmasının nedeni olmuştur.

Koca ay'ın ùzerine kurulmuş dñrt Roma kñprñsñnden ikisi, Karayolları'nın onarımıyla bugñn hala kullanılmaktadır. Şehrin iki kilometre gñneybatısında Karabulut nekropol alanı bulunmaktadır. Koca ay'ın kuzey yakasında bulunan mezar yapıları, Şehrin Roma dñnemindeki nñfusuyla ilgili bilgi vermektedir. Buna gñre, Aizanoi'un Roma dñnemindeki nñfusunun 30 bin olduğu dñřñnñlmektedir. 2000 yılındaki sayıma gñre, avdarhisar'ın nñfusu ise 4600'dñr.

Dñnyanın en eski borsası olduğu sñylenen, Aizanoi'da M.S. II. yñzyılın ikinci yarısında, bir gıda pazarı (macellum) da vardı. Yuvarlak biçimli bu yapının duvarlarındaki hem Latince hem Grekçe yazıtlar burada satılan malların fiyatlarına ilişkin açıklamalar içermektedir. Òrneđin, 8 numaralı blok yazıtta, 16-40 yaşlarında bir erkek kñlenin iki eşeğin ùcretine, aynı Őekilde ù erkek kñlenin bir atın fiyatına eşeğer olduğu belirtilmiştir. Borsa binası, 1970 yılındaki

Gediz depremi sonrası üzerinde bulunan caminin yıkılması sonucu ortaya çıkmıştır. Borsa yapısının kuzeydoğusunda ise M.S. 400 yıllarına tarihlenen sütunlu bir cadde bulunmaktadır. Caddedeki sütunların daha önceki dönemlere ait antik yapılardan sökülerek buraya getirilmiştir. Bu caddenin VI. yüzyıla kadar varlığını koruduğu ve olasılıkla bir depremle yıkıldığı düşünülmektedir.

Araştırma ve Kazı

Aizonoi antik kentinde ilk kazılar 1926 yılında M. Schede ve D. Krecker başkanlığında Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından başlatılmıştır. İkinci dönem kazılar 1970 yılında R. Naumann tarafından başlatılmış; 1986-1990 yıllarında A. Hoffmann ve 1991 yılından 2007 yılına kadar K. Rheidt başkanlığında sürdürülmüştür. 2008 yılından 2010 yılına kadar R.V.D. Hoff tarafından gerçekleştirilmiş olan kazılar, 2011 yılından beri E. Özer tarafından sürdürülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış tescilli arkeolojik sit alanları listesinde yer almaktadır. 2012 yılında Kuzey Nekropolis yakınlarında Orta Paleolitik Dönem'e ait taş aletler bulunması nedeniyle 2013 yılında Aizonoi antik kenti çevresinde B. Dinçer ve O. E. Köse tarafından yüzey araştırması yapılmıştır.

Tabakalanma

Aizonoi'de; Roma Dönemi'ne tarihlenen tapınağın üzerine kurulu olduğu höyükte; tarihöncesi buluntulara 1996-1998 yılı kazılarında rastlanmıştır. Şimdiye kadar ulaşılan tabakalarda ortaya çıkan mimari kalıntılar ve çanak çömlek İTÇ I -II'ye tarihlendirilmiştir.

Buluntular

Mimari: Tapınağın güneyinde açılan açmada 11.5x5 m ölçülerinde bir yapı bulunmuştur. İki odadan müteşekkil yapı megaron tipine benzemektedir. En az iki taban bulunmaktadır. İçinde el yapımı; özenle açılanmış maldan büyük kiler ve servis kapları; üç ayaklı kaplar bulunmuştur. Bazıları kabartma bezemelidir. MÖ 2800-2500'e İTÇ II. evreye tarihlenmektedir. Aizonoi hafirleri; önceleri höyüğün tapınağın yapımı sırasında kabaca düzeltildiğini ve üst tabakalarının bu işlem sonucunda tahrip olduğunu ileri sürmüştür ancak 1999 yılı kazılarında Dor sütunlu avluda yapılan çalışmalarda kalıntıların direkt Tunç Çağı tabakalarının üzerine oturduğu görülmüş ve höyüğün tapınaktan önce Erken Roma Dönemi'nde zaten tahrip edilmiş olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra beş yapı evresine sahip ve geniş zaman aralıklarıyla defalarca değişiklik görmüş iki mekanlı bir yapı ortaya çıkartılmıştır. Bunun altında yine iki mekanlı bir yapı vardır. Ahşap ilaveli kerpiç duvarlar kareye yakın planlı ana mekanı çevrelemekte ve daha küçük boyuttaki ön mekana yönelmektedir. Taban muhtemelen kuru kalması amacıyla dere taşı döşelidir. İki mekan arasındaki kot farkı ana mekana basamakla çıkılmasını gerektirecek belirginliktedir. Mekanlar arasında bir kapıya ait olabilecek ahşap kalıntısı ele geçmiştir. Bu yapı; ele geçirilen botanik artıkların 14C analizleri sonucunda MÖ 2900-2600 yılları arasına tarihlenmiştir. 2001 yılı çalışmalarında İTÇ II başlarına tarihlenen mimari kalıntılar ve çanak çömlek parçalarının yanı sıra bu tabakanın hemen altında İTÇ I'e tarihlenen malzeme ele geçmiştir. Beycesultan İTÇ I çanak çömleği ile benzer özellikler gösteren buluntuların yerleşmede kalın bir İTÇ I tabakasının varlığına işaret ettiği belirtilmektedir. 2002 yılı çalışmaları Demir Çağı tabakalarının direkt olarak Tunç Çağı tabakalarının üzerine oturduğu göstermiştir. 2013 yılında Aizonoi kenti etrafında gerçekleştirilen yüzey araştırmasında toplamda 12 adet Paleolitik buluntu yeri tespit edilmiştir. Bu buluntu yerlerinin tümü, birincil ya da ikincil çakmaktaşı kaynaklarıyla yakın ilişkilidir. En eski buluntu yeri Alt Paleolitik Dönem'e aittir. Bu buluntu yeri, Meter Steunene kutsal alanının bulunduğu Karabulut mevkii'nde yer almaktadır. Alt Paleolitik buluntular, Clacton yongalardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Levallois çekirdeklere de rastlanmıştır. Diğer Paleolitik buluntular genel olarak Orta Paleolitik Dönem'e aittir. Bu buluntularda Levallois tekniğinin oldukça az oranda kullanılmıştır ve yonga ve düzeltili yonga aletler baskındır. Çalışmalar sırasında oldukça küçük boyutlu (2-3 cm), tek vurma düzlemlili çekirdeklere de rastlanmıştır. Bu çekirdeklerin Epi-Paleolitik Dönem'e ait olması oldukça muhtemeldir .

Yorum ve tarihleme

İTÇ tabakalarındaki yapı evrelerinin izlenmesi; zamanla büyütülerek ve podyumla yükseltilerek iki mekanlı yapıya daha anıtsal bir görüntü kazandırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Binanın işlevi henüz tam olarak anlaşılamadıysa da Demircihöyük ve Beycesultan'dan bilinen iki mekanlı evlerle benzerlik göstermektedir. Ancak bu yapının Demircihöyük'teki gibi yerleşmeye doğrudan bağlantısı yoktur ve çakıl taşı tabanda yer alan ateş çukuru kalıntılarında ve ocaklarda

kullanım çanak çömleği ele geçirilmemiştir. Buna karşılık; dolgu tabakalarında rastalanan çok miktarda çanak çömlek parçası yakın civarda yoğun bir yerleşmenin kanıtı olarak ele alınmıştır. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda; Aizanoi'deki bu iki mekanlı yapının basit bir konut yapısı olmadığı; günlük yaşamın dışında daha merkezi bir donanımına sahip olduğu düşünülmektedir .

Konumu ve Çevresel Özellikleri

Bu kent Çavdarhisar Çayı'nın her iki yakasında kurulmuştur. Güney-güneydoğusundan Karaçay (Pankalos) akmaktadır. Üzerinde Zeus Tapınağı olan höyük ise antik kentte; çayın 200 m batısındadır.

Kaynaklar

- Jes, K. (2001). "Ein hochhellenistischer Statuenkopt aus Aizanoi", AA, 95–301.
- Naumann, R. (1984). "Aizanoi. Bericht über die Ausgrabungen und Untersuchungen 1981 und 1982", AA, Heft 3, 453–530.
- Naumann, R., (1987). "Aizanoi. Bericht über die Ausgrabungen und Untersuchungen 1983 und 1984", AA, Heft 4, 301–358.
- Naumann-Steckner, F. (2010). "Badeluxus in den Anatolischen Bergen- Die Thermen von Aizanoi", Aizanoi und Anatolien (Hrsg: K. Rheidt), Philipp von Zabern, Mainz, 99-111.
- Rheidt, K. (2001). "Frühe Zeiten-späte Zeiten. Neu Forschungen zur Geschichte Anatoliens" Lux Orientis. Archaeologie zwischen Asien und Europa, Festschrift H. Hauptmann (Hrsg: R.M. Boehmer, J. Maran), Philipp von Zabern, Mainz, 339–343.
- Rheidt, K., (2010a). "Von Attalos über Augustus bis Atatürk", Aizanoi und Anatolien, Hrsg: K. Rheidt, Philipp von Zabern, Mainz, 11-19.
- Rheidt, K. (2010b). "Von Siedlungshügel zum anatolischen Dorf", Aizanoi und Anatolien (Hrsg: K. Rheidt), Philipp von Zabern, Mainz, 169-187.
- Rohn, C. (2010). "Das Theaterstadion", Aizanoi und Anatolien (Hrsg: K. Rheidt), Philipp von Zabern, Mainz, 113-129.
- Rheidt, K. (2010b). "Von Siedlungshügel zum anatolischen Dorf", Aizanoi und Anatolien (Hrsg: K. Rheidt), Philipp von Zabern, Mainz, 169-187.
- Rohn, C. (2010). "Das Theaterstadion", Aizanoi und Anatolien (Hrsg: K. Rheidt), Philipp von Zabern, Mainz, 113-129.
- <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5724/> (10.02.2014)
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44395/dunya-miras-gecici-listesi.html> (10.02.2014)

Araştırma: Tekin Gün
Tarih: 09/21/2019